

ยาควบคุมพิเศษ โดยไม่ได้รับอนุญาตจากทางกระทรวงสาธารณสุข(สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด- เชียงใหม่) ประเภทของยาที่ขายมากที่สุด คือ ยาแก้ปวดลดไข้ ชนิดของสำหรับเด็ก และผู้ใหญ่ รองลงมาคือ ยาแก้ไข้หวัด(สูตรผสม) และยาแผนโบราณ ตามลำดับ ส่วนปัญหาในการขายยาที่ไม่เหมาะสมพบว่ามีปัญหาอยู่ เช่น การขายยาชุด กลุ่มยาที่ไม่เหมาะสมในเด็ก หญิงมีครรภ์และหญิงให้นมบุตรได้แก่ ยาไคไฟโรนหรือซัลไพรินชนิดน้ำสำหรับเด็ก และชนิดเม็ดสำหรับผู้ใหญ่ ยา ดองเหล้าที่มุงใช้กับหญิงมีครรภ์ และหญิงให้นมบุตร กลุ่มยาของที่ไม่เหมาะสมสำหรับเด็ก เช่น ยาของแก้ไ้เด็กซึ่งมีขายทุกร้าน ยาของปฏิชีวนะสำหรับเด็ก ยาฟิซิลิวตาโซน ยาแก้ท้องร่วง (โลโมติล) ส่วนยาอื่น ๆ ที่มีปัญหาเช่น ยาที่ถูกเฟิกถอนตำรับแล้วคือ ยาวิตามินผสมกับไซโปรเฮป- ตาติน ยาประเภทวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท คือ ยาแก้หอบหืด(ทีโอพัยลิน กับ อีเฟดริน)และ ไม่มีการขายยาสามัญประจำบ้านหรือยาตำราหลวงในร้านขายของชำทั้งหมดที่สัมภาษณ์ ที่มีบ้างก็ เป็นยาสามัญประจำบ้านที่ผลิตจากบริษัทเอกชน

2. พฤติกรรมกรขายยาของผู้ประกอบการร้านขายของชำ และพฤติกรรมกรซื้อยาของ ผู้บริโภค

จากกรอบแนวคิดของการศึกษามีปัจจัยต่างๆ เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมกรขายยา ของผู้ประกอบการร้านขายของชำและพฤติกรรมกรซื้อยาผู้บริโภค ดังนี้

2.1 ปัจจัยทางสังคม

ผู้ประกอบการร้านขายของชำนำยามาขายในร้าน เป็นการช่วยเหลือผู้บริโภคให้ได้มียา รับประทานพอประทังหรือบรรเทาอาการเจ็บป่วยเล็กน้อย ๆ ที่เกิดขึ้นให้ทุเลาลง ช่วยเหลือ ผู้บริโภคที่มีเงินทุนน้อย ไม่มีเวลาพอหรือเงินพอที่จะไปโรงพยาบาลหรือคลินิก อำนวยความสะดวก ให้กับผู้บริโภคในเวลากลางคืนที่สถานอนามัยปิด รถไม่ค่อยมีออกจากหมู่บ้าน ทำให้ผู้บริโภคมีทางเลือกที่สะดวกในการรักษาอาการเจ็บป่วยเล็กน้อยๆคือ ร้านขายของชำ โดยได้รับข้อมูลข่าวสาร เกี่ยวกับสรรพคุณของยาที่ใช้รักษาอาการเจ็บป่วยจากพ่อ แม่ พี่น้อง เพื่อนบ้าน โดยการบอกเล่า ต่อๆกันมาเป็นลักษณะทางสังคมที่มีการเอาใจใส่กัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เพื่อนบ้านหรือบุคคลที่ ผู้บริโภคเคารพนับถือมีอิทธิพลอย่างมากในการกำหนดวิธีการรักษาพยาบาลของผู้บริโภค เมื่อได้รับ ประสบการณ์จากการรักษาตัวเองจากการใช้ยาที่ได้ผลดีก็จะนำมาเผยแพร่ให้แกกัน เป็นข้อมูล

ข่าวสารสำหรับหมู่บ้าน ทำให้มีผลในการเลือกใช้วิธีการรักษาตัวเอง และชนิดของยาที่ซื้อและขาย
ในร้านขายของชำด้วย

2.2 ปัจจัยทางวัฒนธรรม

วิถีทางในการดำเนินชีวิตของผู้บริโภค เมื่อเกิดอาการเจ็บป่วยเล็กน้อย มักจะนิยม
ซื้อยามาเพื่อบรรเทาอาการเจ็บป่วยให้ทุเลาลง เป็นการแก้ไขเหตุการณ์เฉพาะหน้า มีการทดลอง
ใช้ดูตามที่เพื่อนบ้านบอกหรือเล่าต่อกันมา ซื้อมาครั้งละเล็กน้อย เมื่ออาการเจ็บป่วยไม่ทุเลา ไม่ได้
ดีขึ้นหรือเจ็บป่วยมากขึ้นจะไปทำการรักษาที่คลินิก โรงพยาบาล หรือสถานอนามัยต่อไป แหล่งขายที่
ใกล้ตัวมากที่สุด คือ ร้านขายของชำ ทำให้ผู้บริโภค (กลุ่มตัวอย่าง) ซื้อยาจากร้านขายของชำ
ความเชื่อเรื่องสรรพคุณของยาของชาวบ้านในหมู่บ้านร่วมเย็น แสดงออกจากการซื้อยาหรือใช้ยา
ตามความเคยชินซึ่งอาจเกิดจาก เคยใช้แล้วได้ผลดี หายเร็ว หรือรู้จักชื่อยาและสรรพคุณของยาที่
จะซื้อก่อน หรือสนใจยาที่มีสรรพคุณตรงกับความต้องการในขณะนั้น และไม่นิยมซื้อยาแผนปัจจุบัน
เก็บไว้เพื่อใช้ยามฉุกเฉิน จะนิยมซื้อยาที่ใช้บ่อย ไม่เป็นอันตรายเก็บไว้ที่บ้าน เช่น ยาหอม
ยาผงแดง และยาหม่อง เป็นต้น ชาวบ้านไม่นิยมซื้อยาสามัญประจำบ้านหรือยาดำรากลวงเอามาใช้
เพราะ รู้จักทั้งชื่อ สรรพคุณยังไม่เพียงพอ ชาวบ้านสนใจผลของยาในการรักษาดีกว่าอันตราย
ที่เกิดจากการใช้ยานั้น ชาวบ้านจะเรียนรู้การซื้อยามารักษาตนเองจากประสบการณ์ที่เคยพบ และ
จากเพื่อนบ้านบอกต่อกันมา

จากปัจจัยทางวัฒนธรรมของผู้บริโภคดังกล่าว ทำให้ผู้ชายยังมีการขายยาอยู่ตามความ
ต้องการของผู้ซื้อ

2.3 ปัจจัยทางเศรษฐกิจ

ผู้ซื้อส่วนมากจะมีรายได้น้อยถึงปานกลางทำให้นิยมซื้อยาจากร้านขายของชำ เนื่องจาก
เสียค่าใช้จ่ายน้อยในการซื้อยาแต่ละครั้ง และประหยัดค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปคลินิก หรือ
โรงพยาบาล ทำให้ร้านขายของชำมีขายยาเพื่อสนองตอบความต้องการของลูกค้า โดยที่ผู้ชาย
ไม่ได้คำนึงถึงกำไรจากการขายยา

2.4 ปัจจัยด้านความรู้

ผู้ชายและผู้ซื้อที่มีพื้นฐานการศึกษาน้อย ส่วนมากมีการศึกษาอยู่ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1
ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ซึ่งในระดับนี้อาจไม่ได้มีการเรียน การสอนเกี่ยวกับยาสามัญประจำบ้านหรือ

ยาตำราหลวง และอันตรายจากการใช้ยา อาจทำให้มีความรู้เกี่ยวกับยาสามัญประจำบ้านหรือยาตำราหลวง และความรู้เกี่ยวกับอันตรายจากการใช้ยาน้อย ทำให้มีการนิยมใช้ยาสามัญประจำบ้านหรือยาตำราหลวงน้อย และใช้ยาต่างๆโดยขาดความสนใจในอันตรายจากการใช้ยานั้นๆ

2.5 ปัจจัยด้านการรับรู้

ผู้ชายและผู้ซื้อได้รับรู้ชื่อยาและสรรพคุณของยา จากการบอกเล่าต่อ ๆ กันมา หรือประสบการณ์ที่เคยพบจากบุคคลใกล้ชิด เช่น พ่อ แม่ พี่น้อง เพื่อนบ้าน หรือบุคคลที่ให้ความเคารพนับถือ เคยใช้ยาต่างๆที่ได้ผลดี หายเร็ว ทำให้มีการนิยมใช้ยาดังนั้นๆต่อมา โดยที่ยาสามัญประจำบ้าน หรือยาตำราหลวง ผู้ชายและผู้ซื้อมีการรับรู้ยังไม่เพียงพอหรือไม่ถูกต้อง จะจดจำชื่อยา หรือสรรพคุณของยาสามัญประจำบ้านหรือตำราหลวงได้น้อย แต่มีแนวโน้มในการใช้ยาสามัญประจำบ้านหรือยาตำราหลวงเพิ่มขึ้น เมื่อได้รับการประชาสัมพันธ์หรือร้านขายของชำขายได้เฉพาะยาสามัญประจำบ้านหรือยาตำราหลวงเท่านั้น การรับรู้เกี่ยวกับอันตรายในการใช้ยามีน้อยมาก อาจจะมีผลต่อการขายยาที่ไม่เหมาะสมและการตัดสินใจในการใช้ยาที่ผิดพลาดได้ ผู้ชายและผู้ซื้อไม่เข้าใจหรือรับทราบว่ายามีอะไรที่สามารถซื้อหาได้ทั่วไป ยามีอะไรที่เป็นยาอันตรายเนื่องจากกฎหมายการขายยาหรือประกาศของกระทรวงสาธารณสุข และความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับยาเป็นความรู้ที่ยู่ยากที่ประชาชนไม่สามารถจะรับรู้หรือจำได้จะจำได้ก็ต่อเมื่อเป็นคำพูดสั้นๆ เข้าใจง่ายเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน การที่ผู้ชายหรือผู้ซื้อ มีการรับรู้ข้อมูล ข่าวสารเกี่ยวกับยาน้อย อาจเนื่องจาก ความรู้ต่างๆเกี่ยวกับยา จะมีคนกลางเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องก่อนที่จะถึงมือผู้บริโภค โดยที่คนกลางจะมีความรู้ในเรื่องยาต่างๆ ได้ดี แต่ระบบการกระจายยาของประเทศไทยยังขาดแคลนบุคลากรที่เป็นคนกลาง เช่น แพทย์ เภสัชกร เจ้าหน้าที่สาธารณสุข เป็นต้น หรือสื่อต่างๆที่ให้ความรู้ยังไม่เหมาะสม มีความยืดหยุ่นน้อย มีไม่เพียงพอ ทำให้ขาดการติดต่อของข้อมูลข่าวสาร ทำให้ผู้ประกอบการร้านขายของชำ และผู้ซื้อที่อยู่ในชนบท ต้องอาศัยข้อมูล ข่าวสารสาธารณะในหมู่บ้าน เป็นการบอกเล่าต่อ ๆ กันมาโดยคนในหมู่บ้านเอง อาจจะไม่ได้รับข้อมูลข่าวสาร อย่างถูกต้องและเหมาะสม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการศึกษาไปใช้

จากผลการศึกษาสถานการณ์การขายยา ประเภทของยาที่ขายในร้านขายของชำและพฤติกรรมการขายยาของผู้ประกอบการร้านขายของชำ พบว่า ยังมีการขายยาที่ไม่ถูกต้องตามพระราชบัญญัติยา พ.ศ. 2510 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติมอยู่ ดังนั้นหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยมีการให้ความร่วมมือ ประสานงานกันปฏิบัติต่อร้านขายของชำในเรื่องต่างๆ เช่น การเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับกฎหมาย และประกาศของกระทรวงสาธารณสุข เกี่ยวกับการขายยาให้แก่ผู้ประกอบการร้านขายของชำ โดยใช้การอบรม การใช้สื่อต่างๆ ที่มีสภาพเหมาะสมกับเป้าหมายให้ได้รับรู้อย่างถูกต้อง รวมทั้งเพื่อทำให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบในการขายยาที่ปลอดภัยแก่ผู้บริโภคด้วย การเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับยาสามัญประจำบ้านหรือยาตำราหลวงในแง่ชื่อยา สรรพคุณ วิธีการใช้ ขนาดบรรจุ ลักษณะของยา และอันตรายของยาต่างๆ ที่มีขายในร้าน ให้แก่ผู้ประกอบการร้านขายของชำ เพื่อนำมาบริการลูกค้า แนะนำแหล่งในการซื้อยาสามัญประจำบ้านหรือยาตำราหลวง และขอความร่วมมือกับองค์การเภสัชกรรมในการผลิตยาที่มีคุณภาพและราคาถูก ปรับปรุงรูปแบบ ลักษณะของผลิตภัณฑ์ให้ดูทันสมัย น่าใช้ แนะนำหรือเผยแพร่ตราหรือสัญลักษณ์ขององค์การเภสัชกรรม มีปริมาณพอเพียงในการที่จะสนับสนุนให้มีการขายในร้านขายของชำ นอกจากนี้การใช้อนุมาตรการอย่างจริงจัง และต่อเนื่องในการดูแล กวดขัน แนะนำร้านขายของชำ ให้ปฏิบัติตามกฎหมายและประกาศของกระทรวงสาธารณสุขเป็นสิ่งที่ควรทำควบคู่กันไป

พฤติกรรมกรซื้อของผู้บริโภคซึ่งยังไม่ถูกต้องนัก หน่วยงานของรัฐควรจะมีการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับอันตรายจากการใช้ยาต่างๆแก่ผู้บริโภคให้มากขึ้นกว่านี้ โดยใช้สื่อที่เหมาะสม เช่น คำพูดสั้นๆ เข้าใจง่าย ใช้ภาษาท้องถิ่น สามารถเข้าถึงผู้บริโภค และเน้นกลุ่มบุคคลที่มีอิทธิพลในการเผยแพร่ กระจายข้อมูลต่างๆในชุมชนนั้น ให้ได้มีการรับรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ครบถ้วน ถูกต้อง ซึ่ให้เห็นผลเสียของการใช้ยาที่ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม ซึ่ให้เห็นถึงความสำคัญของการใช้ยาที่มีคุณภาพ ได้มาตรฐาน ราคาถูก ของยาสามัญประจำบ้านหรือยาตำราหลวง เพื่อที่จะนำไปใช้ในการตัดสินใจเลือกซื้อยา หน่วยงานของรัฐต่างๆและองค์การเภสัชกรรม ควรมีการประสานงานกันในเรื่องการสนับสนุนการใช้ยาสามัญประจำบ้านหรือยาตำราหลวง โดยให้มีการโฆษณา เผยแพร่ชื่อยา สรรพคุณ วิธีการใช้ ปรับปรุงรูปแบบลักษณะของผลิตภัณฑ์ให้ตรงกับความต้องการของผู้บริโภค เพื่อ

ให้ผู้บริโภค มีความเชื่อ และทัศนคติต่อยาสามัญประจำบ้านหรือยาตำราหลวงในทางบวกมากขึ้น
 แน่ใจในการใช้มากขึ้น หน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบในการควบคุมการเผยแพร่ หรือโฆษณา
 ควรทบทวนหรือพิจารณาชนิดของยาที่สมควรให้มีการ โฆษณา หรือเผยแพร่ทางสื่อต่างๆ ให้มากกว่านี้
 คำนึงถึง เป้าหมายของการเผยแพร่หรือโฆษณา เพื่อให้พฤติกรรมการใช้ยาของผู้บริโภคไม่ขึ้นกับ
 อิทธิพลจากการโฆษณา การเผยแพร่ และการบอกต่อของเพื่อนบ้านที่เห็น หรือติดตามสื่อต่างๆ
 ควรมีการประสานงานระหว่างหน่วยงานของรัฐกับภาคเอกชนในการที่จะสนับสนุนให้มี การผลิต
 ยาสามัญประจำบ้านเพิ่มมากขึ้น โดยมีคุณภาพดีและราคาถูก ในกรณีที่ต้องการเภสัชกรรมไม่สามารถ
 รองรับความต้องการในการใช้ยาได้ หรือให้มีการแข่งขันระหว่างองค์การเภสัชกรรมกับภาค
 เอกชนตามกลไกตลาดเสรี เพื่อให้ประชาชนได้ใช้ยาที่มีคุณภาพดีและราคาถูก ซึ่งจะเป็นประโยชน์
 แก่ประชาชน เนื่องจากผู้บริโภคนิยมใช้ยาแผนปัจจุบัน ได้แก่ ยาบรรจสุเสร็จ ยาอันตราย
 ยาควบคุมพิเศษ และยาแผนโบราณ มากกว่า ยาสามัญประจำบ้าน หรือยาตำราหลวง ดังนั้น
 กระทรวงสาธารณสุขควรมีการ เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับยาที่สามารถขายได้ในร้านขายของชำให้แก่
 ประชาชนทราบเพื่อก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในการใช้ยาที่ถูกต้อง และปลอดภัย การอนุญาต
 ให้ร้านขายของชำสามารถขายยาของที่มีการพัฒนา ปรับปรุงให้มีคุณภาพ ปลอดภัยในการบริโภคได้
 การดำเนินการคุ้มครองผู้บริโภคด้านยา ควรที่จะมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและสามารถปรับ
 ให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ในแต่ละแห่ง แต่ละภูมิภาคได้ และควรส่งเสริมให้มีการตั้งกลุ่มคุ้มครองผู้
 บริโภคทางด้านยาภายในหมู่บ้าน ซึ่งให้ประชาชนได้เห็นหรือตระหนักถึงความสำคัญของการใช้ยา
 ด้วยตัวเอง และดำเนินการแก้ไขเองโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้คอยชี้แนะ และสนับสนุนให้มีการ
 ดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินงานคุ้มครองผู้บริโภคได้ผลดีมากขึ้น นอกจากนี้
 นี้ควรมีการ เสริมหลักสูตรเกี่ยวกับเรื่องยาสามัญประจำบ้านหรือยาตำราหลวง ในการเรียนการสอน
 ของการศึกษาภาคบังคับเนื่องจาก ผู้ที่มีการศึกษา และมีความรู้ สามารถที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรม
 ในการรักษาตนเองจากความเจ็บป่วยไปในทางที่ปลอดภัยมากขึ้น เพราะ เด็กในวันนี้คือผู้ใหญ่ใน
 วันหน้า

ข้อเสนอแนะในการทำการศึกษารั้งต่อไป

จากการศึกษาครั้งนี้ มีข้อจำกัดในการศึกษาที่สมควรกล่าวถึง เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการศึกษารั้งต่อไปให้ถูกต้อง และเชื่อถือมากขึ้น และสามารถนำเอาผลการศึกษาไปใช้ในการดำเนินการคุ้มครองผู้บริโภคทางด้านยาให้ประโยชน์มากที่สุด ดังนี้

1. การศึกษาในครั้งนี้ เข้าไปเก็บรวบรวมข้อมูลในช่วงเดือนเมษายน - พฤษภาคม ซึ่งผลการศึกษาอาจจะใช้ได้เฉพาะช่วงนี้ ดังนั้นควรที่จะมีการศึกษาในช่วงอื่นๆ หรือในระยะยาวต่อไป เพื่อให้ผลการศึกษาชัดเจนยิ่งขึ้น และควรมีการศึกษาการซื้อขายยาในร้านขายของชำซ้ำอีกในกลุ่มตัวอย่างที่กว้างกว่านี้ ทั้งในด้านจำนวนกลุ่มตัวอย่าง และแหล่งประชากรที่มีสิ่งแวดล้อม ความเป็นอยู่ ที่แตกต่างกัน เพื่อที่จะสามารถเสนอผลการศึกษาออกมาเป็น การซื้อขายยาในร้านขายของชำในภาพรวมได้

2. ควรมีการศึกษาพฤติกรรมกรซื้อขาย แบบแผนการใช้ยา และพฤติกรรมของผู้ที่มีผลต่อการตัดสินใจในการเลือกซื้อยาของผู้บริโภค เช่น เพื่อนบ้าน ผู้ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ เป็นต้น เพื่อให้ทราบรายละเอียดเกี่ยวกับพฤติกรรมการรักษาตนเองของประชาชน ยาอะไรบ้างที่จำเป็นหรือเหมาะสมกับประชาชน มีปัจจัยอะไรบ้างที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการใช้ยาของประชาชน เพื่อหาแนวทางในการส่งเสริม หรือปรับเปลี่ยนแบบแผนการใช้ยาให้มีความเหมาะสม ปลอดภัยต่อประชาชนได้ โดยใช้วิธีการดำเนินการวิจัยหลายวิธีการร่วมกับการสัมภาษณ์ เช่น การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วมโดยการเข้าไปอยู่ในหมู่บ้านเป็นระยะเวลาสั้นๆ หรือวิธีอื่นๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริง และได้รายละเอียดของข้อมูลมากที่สุด

3. ควรมีการศึกษาวิจัย รูปแบบและแนวทางการดำเนินการคุ้มครองผู้บริโภคทางด้านยาที่เหมาะสมในด้านเกี่ยวกับการซื้อขายยาในร้านขายของชำ โดยนำเจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำสถานีอนามัยซึ่งอยู่ใกล้ชิดประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวิจัยด้วย เพื่อจะได้นำแนวคิดและประสบการณ์ในการทำงานในพื้นที่มาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการทำวิจัย เพื่อให้รูปแบบและแนวทางในการดำเนินงานคุ้มครองผู้บริโภคทางด้านยา มีความเหมาะสมกับ สภาพพื้นที่ สังคม วัฒนธรรมของชุมชนนั้นๆอย่างใกล้ชิดเคียงกับความเป็นจริงมากที่สุด